

ZAPOMNIANE DZIEDZICTWO... BISKUPSTWO LUBUSKIE W GÓRZYCY W ŚWIETLE BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH

Wstęp

O ile na temat historii biskupstwa lubuskiego powstało już sporo publikacji¹, o tyle sama siedziba biskupów lubuskich w Górzycy na tym tle prezentuje się wyjątkowo blado². Na temat katedry górzycyjskiej nie wiemy w zasadzie zbyt wiele. Do niedawna były nawet problemy z ustaleniem jej lokalizacji. Nieco szerzej w tej sprawie wypowiada się Zdzisław Linkowski³. W swoim krótkim sprawozdaniu z badań archeologicznych w Górzycy (lata 1977 – 1982), tak oto opisuje etapy poszukiwań siedziby biskupiej: „*posiłkując się metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski, a także wskazówkami Edwina Rozenkranza spenetrowano teren między Górzycą a Owczarami. Następnie w oparciu o dane zawarte w pracy S.W. Wohlbrücka podjęto badania na terenie kępy zwanej dziś Targaczem*”. Zanim jednak rozpoczęto badania na Targaczu, przez dwa lata rozpoznawano okolice obecnego kościoła parafialnego, mieszczącego się w centrum wsi. Miejsce to wybrano nie przypadkowo, bowiem kościół potocznie nazywano katedrą i zakładano, iż to właśnie tutaj w średniowieczu mieściła się siedziba biskupia.

Prace wykopaliskowe w Górzycy prowadzili badacze z ówczesnego Muzeum Okręgowego w Gorzowie Wlkp. pod kierownictwem śp. Tadeusza Seniowa. Badania archeologiczne trwały od 1977⁴ r. do 1982 r. (w latach 1977

1 Np. A. Weiss 1977; H. Teichmann 1991; L. Kuhn 2005.

2 Por. np. B. Dratwa 1980; Z. Linkowski 1990; M. Golemski 2000.

3 Z. Linkowski 1990, s. 40-41.

4 Dane wg dzienników badań oraz na podstawie dokumentacji rysunkowej przechowywa-

nych w Archiwum Działu Archeologicznego Muzeum Lubuskiego im. Jana Dekerta w Gorzowie Wlkp.

– 1978 prowadzono wykopaliska przy obecnym kościele parafialnym; natomiast w okresie od 1979 r. do 1982 r. na tzw. Kępie Targacz).

Należy zauważyć, że dotychczas źródła archeologiczne nie były w ogóle wykorzystywane przy opisywaniu siedziby biskupiej w Górzycy. O potrzebie uwzględniania źródeł archeologicznych i sfragistycznych do poznania dziejów górzycyjskiej „*sedes episcopalis*” postulował już Marek Golemski⁵.

Niniejszy tekst, ma za zadanie po części zapełnić powstałą lukę źródłową. Zostaną w nim ogólnie przedstawione wyniki badań wykopaliskowych prowadzonych przez T. Seniowa⁶ oraz najnowsze ustalenia archeologiczne dokonane podczas ratowniczych prac wykopaliskowych prowadzonych przez Artura Sobuckiego i Darię Kaniewską⁷.

Należy również zaznaczyć, iż poniższe opracowanie nie powstałoby bez pomocy i życzliwości kilku osób. Chciałbym więc w tym miejscu serdecznie podziękować kierownikowi działu archeologicznego Muzeum Lubuskiego im. J. Dekerta w Gorzowie Wlkp. mgr Stanisławowi Sinkowskiemu, za możliwość opracowania materiałów z badań archeologicznych, prowadzonych przez śp. mgr T. Seniowa. Podziękowania należą się również mgr Arturowi Sobuckiemu i mgr Darii Kaniewskiej za możliwość wykorzystania niepublikowanych wyników badań. Osobne wyrazy wdzięczności winien jestem dr Markowi Golemskiemu za natchnienie i zarażenie pasją do historii biskupstwa lubuskiego w Górzycy.

nych w Archiwum Działu Archeologicznego Muzeum Lubuskiego im. Jana Dekerta w Gorzowie Wlkp.

5 M. Golemski 2011, s. 3-4.

6 Niniejszy tekst stanowi bardzo skróconą wersję przygotowywanego większego projektu naukowego, mającego na celu opracowanie pozyskanych już metodą wykopaliskową źródeł archeologicznych, dotyczących siedziby biskupiej w Górzycy. Planowana jest również kontynuacja badań archeologicznych na tzw. Targaczu, w celu ostatecznego potwierdzenia lokalizacji w tym miejscu siedziby biskupów lubuskich.

7 Dane przytoczone w tekście na podstawie sprawozdania autorstwa mgr D. Kaniewskiej i mgr A. Sobuckiego (Ośrodek Badań Archeologicznych z Poznania) z 2012 r. pt.: „Opracowanie wyników badań archeologicznych na inwestycji: Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w m. Górzycy wraz z rurociągami przesyłowymi i siecią kanalizacji dla miejscowości Górzycy, Owczary, Pamięcin, Golice” przechowywane w Archiwum Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Delegatura w Gorzowie Wlkp.

Krótką historia górzyckiej siedziby biskupiej

Diecezja lubuska powstała w 1124 r. Jej pierwszą stolicę ustanowiono w Lubuszu (obecnie Lebus). Zawiła sytuacja polityczna, jaka miała miejsce kilkadziesiąt lat później, skłoniła arcybiskupa Konrada do poszukiwania nowej siedziby biskupstwa⁸. Tymczasowe schronienie udało się znaleźć po drugiej stronie Odry, w Górzycy. Biskupi rezydowali tutaj od 1267 r., a w 1276 r. ogłosili Górzycę oficjalną siedzibą biskupstwa i kapituły lubuskiej. Nowa, stołeczna rola przyniosła jej wyraźne ożywienie. To wówczas powstały obiekty sakralne i budynki kurialne. Wzrosła liczba ludności oraz rozszerzyły się kontakty gospodarcze. Efektem tego nagłego skoku cywilizacyjnego było uzyskanie przez Górzycę w 1317 r. praw miejskich⁹.

Okres bujnego rozwoju nie trwał jednak zbyt długo. W 1326 roku Władysław Łokietek dokonał najazdu na Nową Marchię. W odwecie mieszczanie frankfurccy jeszcze w tym samym roku zniszczyli miasto i siedzibę biskupią. Kolejne najazdy, zwłaszcza w 1352 r., coraz bardziej rujnowały miasto, podkopując jego pozycję. Wkrótce Górzycza przestała być nie tylko rzeczywistością, ale nawet nominalną stolicą biskupstwa lubuskiego i straciła swe miejskie przywileje. Niestety w swojej dotychczasowej historii nigdy już nie wróciła do dawnej świetności¹⁰.

Po tych tragicznych wydarzeniach, w miejscu zniszczonej siedziby biskupiej, powstało sanktuarium maryjne. Do połowy XVI wieku znajdował się tam cudowny wizerunek Matki Boskiej¹¹, dzięki któremu sanktuarium było znanym i licznie odwiedzanym przez pątników miejscem kultu. W 1551 r., niestety i ono zostało zrabowane i zburzone.

W XIX w., w miejscu średniowiecznej siedziby biskupiej i sanktuarium maryjnego, powstał folwark. Jego zabudowania, choć doszczętnie zniszczone

8 M. Golemski 2000, s. 10-11.

9 E. Rozenkranz 1967, s. 203-204.

10 Władze Gminy, na czele z Wójtem Robertem Stolarskim, z optymizmem patrzą w przyszłość i dążą do odzyskania przez tę urokliwą miejscowość praw miejskich.

11 Próbę ustalenia jego typu ikonograficznego przeprowadziła dr Bożena Grabowska. Por. B. Grabowska 2011, s. 36-41.

przez pociski artyleryjskie, wznosiły się na Targaczu do końca II wojny światowej¹². W latach 80-tych, nieopodal siedziby biskupów lubuskich, powstała gminna oczyszczalnia ścieków.

Obecnie tzw. Kępa Targacz (ryc. 1) porośnięta jest bogatą roślinnością, głównie akacjami. Znajduje się tam również czynna pasieka pszczelarska. O dawnej świetności Górzycy przypomina nam dzisiaj tylko jej herb (ryc. 2). Dwa skrzyżowane pastorały nawiązują do herbu biskupstwa lubuskiego – dwóch skrzyżowanych bosaków. Utworzony kilka lat temu „Kamienny szlak”, opisujący najważniejsze miejsca i wydarzenia z dziejów Górzycy, ma również ocalić od zapomnienia znamienitą historię tych ziem. Jeden z takich kamieni został ustawiony przy dawnej siedzibie biskupów lubuskich, upamiętniając w ten sposób nieistniejącą już katedrę.

Archeologia górzyckiej *sedes episcopalis*

Przeniesienie do Górzycy siedziby biskupiej zapewne nie było działaniem *ad hoc*. Prawdopodobnie na tzw. Targaczu musiała już wcześniej istnieć świątynia, która mogła spełniać funkcję katedry biskupiej. Później, być może poprzez przebudowę bądź rozbudowę, dostosowywano ją do potrzeb biskupich. Sukcesywnie również powstawały obiekty sakralne i budynki kurialne.

Rozpoczęte w 1979 roku badania archeologiczne, prowadzone przez T. Seniową, miały za zadanie ustalenie lokalizacji siedziby biskupiej oraz rozpoznanie jej charakteru i formy (ryc. 3). Niestety pierwsze sezony wykopaliskowe¹³ nie przyniosły oczekiwanych rezultatów. W wykopie oznaczonym nr 1 zamiast spodziewanej siedziby biskupów lubuskich została odkryta rozległa osada z okresu wpływów rzymskich. Zarejestrowano kilka rzędowo usytuowanych palenisk, jamy, a także miejsce, w którym najprawdopodobniej składowano glinę do wyrobu naczyń. Ponadto z warstwy pozyskano liczny materiał ceramiczny, począwszy od okresu halsztackiego (ok. 700 r. p.n.e.), a kończąc na okresie późnośredniowiecznym. W założonym prostopadle do wykopu nr 1 wykopie nr 2 również zostały odkryte obiekty osadowe: jamy i

12 Z. Linkowski 1990, s. 41.

13 Informacje na podstawie dzienników badań.

paleniska. Były one związane z funkcjonującą tutaj w początkach naszej ery osadą z okresu wpływów rzymskich.

Dopiero odkrycia dokonywane w następnych latach utwierdzały badaczy w przekonaniu, że prace wykopaliskowe są prowadzone we właściwym miejscu. Wiarę w zlokalizowanie siedziby biskupów lubuskich rozbudziło w archeologach odnalezienie w założonych wykopach gruzu pochodzącego z budowli gotyckiej. Wystąpił on dosyć obficie w północnej części Targacza (ryc. 3). Wśród odkrytego gruzu gotyckiego (ryc. 4) wyróżnić należy cegły (niektóre z odciskami psich łap), dachówki, gonty oraz różnego rodzaju kształtki ceramiczne, m.in. z kolumn, sklepień okiennych czy maswerków. Ponadto z wykopów zebrano dużą ilość gotyckiego szkła witrażowego.

Niezwykle ciekawym wydaje się odkrycie przez badaczy cmentarzyska przykościelnego (ryc. 5, 6). Początkowo sądzono, iż odsłonięte pochówki pochodzą z około XVI wieku. Kolejne odkrycia zweryfikowały tę hipotezę. Zarejestrowane groby stanowią fragment cmentarzyska przykościelnego, którego chronologię określono wstępnie na XII i XIII wiek. Takie datowanie odkrytej części nekropolii potwierdzają zabytki zarejestrowane przy zmarłych – tzw. kabłączki skroniowe¹⁴. Na średniowieczną chronologię cmentarzyska wskazuje także zorientowanie grobów po linii wschód – zachód, z głową zwróconą na zachód. Bez wątplenia nekropolia ma związek z funkcjonującą w tym miejscu katedrą biskupów lubuskich. Rozmiary, jaki i wielowarstwowość cmentarzyska sugerują jego długotrwałe wykorzystywanie¹⁵. Ponadto w kilku przypadkach zarejestrowano wkopywanie pochówków młodszych w starsze.

14 Jest to wczesnośredniowieczna, kobieca ozdoba słowiańska w kształcie otwartego krążka, często z charakterystycznym esowatym zakończeniem. Używana od VII/VIII do XIII wieku. Przypinana w okolicy skroni do czepca lub zakładanej na czoło, skórzanego lub płóciennego przepaski. Była wykonywana z brązu, ołowiu, srebra, złota lub cyny. Grób z kabłączkami skroniowymi odkryli również D. Kaniewska i A. Sobucki podczas ratowniczych badań wykopaliskowych prowadzonych w okolicach Targacza. Odkryte przez nich ponad 70 pochówków jest także datowanych wstępnie na XII i XIII wiek. Wyniki badań wykopaliskowych są w trakcie opracowywania.

15 Wniosek ten znajduje również potwierdzenie w badaniach wykopaliskowych prowadzonych przez A. Sobuckiego i D. Kaniewską.

O znacznych rozmiarach odkrytej nekropolii najlepiej świadczy wpis z dziennika badań z dnia 2 sierpnia 1982 r.: [...] w tą warstwę wkopane były pochówki szkieletowe. Wyżej wymienionych pochówków nie odsłaniano i nie eksplorowano, ze względu, że przedłużałoby to wyraźnie prace ziemne w kierunku południowym – jedynie zaznaczono je na planie ogólnym tj. rzucie poziomym.

Na podstawie analizy dokumentacji rysunkowej, sporządzonej w trakcie prac wykopaliskowych, nie można z całą pewnością potwierdzić, iż na Targaczu odkryto pozostałości siedziby biskupiej. Pewnym jest, iż zarejestrowane relikty budowli gotyckiej kojarzyć należy z sanktuarium maryjnym (cegły gotyckie oraz różnego rodzaju kształtki). Jego ruiny, wg przekazów źródłowych, były widoczne jeszcze pod koniec XVIII w. Co ciekawe budowniczości folwarku, który w XIX w. powstał w miejscu wcześniejszego biskupstwa i sanktuarium, wykorzystywali wtórnie dostępny gotycki materiał budowlany (ryc. 7).

Moim zdaniem, najbardziej interesującego odkrycia na tzw. Targaczu dokonano w ostatnich dniach sezonu wykopaliskowego 1982 r. Mianowicie, w „Dzienniku badań 1982 r.” pod datą 9 sierpień 1982 widnieje wpis, że w narożniku wykopu oznaczonego nr 6’ natrafiono na „pozostałości nieokreślonego muru kamiennego”. Może być on pozostałością po średniowiecznej siedzibie biskupiej, która wg Z. Linkowskiego¹⁶ powinna nosić cechy późniejszego romanizmu i być budowlą kamiennie-ceglaną, skromną i niedużą, o gabarytach zbliżonych do kościoła w Kowalowie.

Odsłonięty w sierpniu 1982 r. mur zabezpieczono celem rozpoznania sondażowego w następnym sezonie wykopaliskowym (w 1983 r.). Ponadto planowano również wrócić w to miejsce, aby definitywnie potwierdzić istnienie sanktuarium i biskupstwa lubuskiego. Niestety rzeczywistość okazała się inna. Badania wykopaliskowe przerwano. Archeolodzy w tym miejscu już się nie pojawili, a częściowo zasypane wykopy czytelne są po dziś dzień. Takiego stanu rzeczy należałoby zapewne upatrywać w braku środków finansowych na kolejną ekspedycję.

16 Z. Linkowski 1991, s. 42.

Prawie po 30 latach archeolodzy powrócili jednak do Górzycy, w okolice Kępy Targacz. W trakcie ratowniczych badań wykopaliskowych prowadzonych w związku z rozbudową i modernizacją gminnej oczyszczalni ścieków (w latach 2009-2010) odkryto liczne pozostałości osadnictwa z czasów kultury łużyckiej, okresu wpływów rzymskich, okresu wczesnego średniowiecza i średniowiecza¹⁷. Najbardziej interesującym poznawczo jest jednak przebadany fragment wczesnośredniowiecznego cmentarzyska szkieletowego (ryc. 8). Podczas badań odsłonięto 72 groby datowane wstępnie na XII/XIII w. Szkielety zorientowane były z niewielkimi odchyleniami po linii wschód – zachód, z głową zwróconą na zachód (ryc. 9). Nieliczni zmarli zostali pochowani w trumnach. Tylko w kilku przypadkach zarejestrowano wyposażenie grobowe składane zmarłym. Były to kabłączki skroniowe (ryc. 10) i monety. Te ostatnie pełniły rolę tzw. oboli zmarłych. Wkładano je zmarłemu w dłoń lub usta, aby ułatwić mu drogę w zaświaty. W mitologii greckiej wierzone, że dzięki obolowi włożonemu zmarłemu do ust, mógł on zapłacić Charonowi¹⁸ za przewiezienie przez Styks¹⁹.

Zaskoczeniem dla badaczy było odkrycie na cmentarzysku przykościelnym tzw. pochówków antywampirycznych (ryc. 11). Mianem tym określa się zabiegi, których celem, zgodnie z dawnymi wierzeniami, rozpowszechnionymi zwłaszcza na obszarach słowiańskich, miało być zapobieżenie wyjścia z grobu osoby uznawanej za wampira. Tzw. wampirem mogły być osoby, które nie w pełni przyjęły nową wiarę, zajmowały się magią lub z jakichś względów budziły swą osobą strach, np. były niepełnosprawne pod względem fizycznym bądź umysłowym, itd²⁰.

Najczęściej stosowanymi metodami „antywampirycznymi” był pochówek z twarzą skierowaną do dołu, skrępowanie zwłok sznurami i pochowanie w pozycji embrionalnej, odcięcie głowy, przyciśnięcie zwłok głazem lub prze-

bicie klatki piersiowej ostrym przedmiotem²¹. Na cmentarzysku w Górzycy zarejestrowano kilka pochówków z tego typu praktykami (ryc. 11).

Znaleziska tzw. pochówków antywampirycznych na terenach polskich są szczególnie częste z pierwszych wieków po chrystianizacji (X-XIII w.), gdy obrządek pogrzebowy był już chrześcijański, a wciąż żywe były pewne wierzenia pogańskie. Nie inaczej zapewne było we wczesnośredniowiecznej Górzycy, gdzie mimo przyjęcia chrześcijaństwa nadal praktykowano stare tradycje pogańskie.

Co mówią nam kości?

Podczas prac wykopaliskowych, prowadzonych w miejscu domniemanej siedziby biskupiej w Górzycy, odkryto liczne kości ludzkie. Szczątki ludzkie pozyskane w trakcie niedawnych archeologicznych prac ratowniczych (w latach 2009-2010) nie zostały jeszcze poddane specjalistycznym analizom antropologicznym, dlatego też nie będą brane pod uwagę w poniższych rozważaniach.

W tej części pracy omówione zostaną materiały kostne z badań T. Senio-wa. Podczas badań wykopaliskowych w latach 1979-1982 kości ludzkie zarejestrowano w 43 wyodrębnionych jednostkach grobowych, jak i 24 skupiskach kostnych²². Należy w tym miejscu zauważyć, że tylko część kości ludzkich, dla których wykonano badania, pochodziła z tzw. Targacza. Zdecydowaną ich większość odkryto na cmentarzysku zlokalizowanym przy obecnym kościele parafialnym pw. Matki Łaski Bożej²³. Taki stan rzeczy spowodowany jest faktem, że opracowujący materiał kostny nie mieli dostępu do dokumentacji z powyższych badań i dlatego analizę antropologiczną przeprowadzono łącz-

17 Na podstawie sprawozdanie autorstwa D. Kaniewskiej i A. Sobuckiego.

18 W mitologii greckiej Charon to przewoźnik dusz.

19 W mitologii greckiej główna spośród pięciu rzek Hadesu, przez którą musiała przepłynąć się każda dusza zmarłej osoby w drodze do krainy zmarłych.

20 P. Żydok 2004, s. 40-43.

21 P. Żydok 2004, s. 44, tab. 1.

22 Materiał osteologiczny został poddany specjalistycznym analizom antropologicznym A. Malinowski, B. Borowska-Strugińska 2009.

23 Wg dokumentacji i dzienników badań znajdujących się w archiwum Działu Archeologicznego Muzeum Lubuskiego im. Jana Dekerta w Gorzowie Wlkp. prace wykopaliskowe przy kościele parafialnym prowadzono w latach 1977-1978, a miały one związek z jego odbudową.

nie²⁴. Wobec czego trudnym, ale nie niemożliwym zadaniem będzie korelacja wyników badań antropologicznych z danymi archeologicznymi. Próba takiej analizy nastąpi przy monograficznym opracowywaniu wyników badań archeologicznych. Na obecnym etapie badań przedstawione zostaną tylko wnioski ogólne dla rozpatrywanej średniowiecznej społeczności Górzycy.

Analizie antropologicznej poddano szczątki kostne z 43 grobów. Zidentyfikowano w nich 20 pochówków męskich, 12 żeńskich, 3 dzieci (przed ukończeniem 14 lat). Nie określono płci 2 osobników młodocianych, a w przypadku 8 osób nie udało się ustalić ani płci, ani wieku. Ponadto w wyróżnionych 24 skupiskach kostnych stwierdzono obecność szczątków minimum 204 osób, w tym: 20 kobiet, 23 mężczyzn, 74 dorosłych o płci nieustalonej, 23 osobników młodocianych oraz 64 dzieci²⁵.

Sumując wyniki przeprowadzonej analizy można przyjąć, że na zbadanych częściach dwóch cmentarzysk średniowiecznych, przy obecnym kościele parafialnym i na Targaczu znajdowały się szczątki kostne około 247 osobników²⁶.

Wyniki analizy antropologicznej dostarczyły następujących informacji²⁷:

1. Średni wiek zgonów osób dorosłych wynosił około 40 lat u mężczyzn i około 34 lat u kobiet. Największą śmiertelność odnotowano w kategorii *maturus* (wiek dojrzały: od 30-35 do 50-55 lat).
2. Wśród analizowanego materiału osteologicznego zauważalna jest mała liczebność dzieci. Może to jednak wynikać z częściowego przebadania cmentarzyska²⁸.

24 A. Malinowski, B. Borowska-Strugińska 2009, s. 325, 328.

25 A. Malinowski, B. Borowska-Strugińska 2009, s. 325.

26 A. Malinowski, B. Borowska-Strugińska 2009, s. 327.

27 A. Malinowski, B. Borowska-Strugińska 2009, s. 333.

28 Mała liczebność pochówków na przebadanej części cmentarzyska średniowiecznego spowodowana może być również kilkoma innymi czynnikami. Wśród nich wymienić należy m.in. działalność czynników podepozycyjnych: szczątki dzieci są lekkiej budowy i stosunkowo szybko ulegają rozkładowi. Inna przyczyną takiego stanu może być fakt, iż w średniowieczu pochówki dzieci były wkopywane bardzo płytko. Poza tym długotrwałe użytkowanie omawianego cmentarzyska, tj. licznie rejestrowane przypadki wkopywania grobów jeden w drugi, może być również pośrednią przyczyną małego występowania szczątków dzieci na cmentarzysku.

3. W większości zmarli charakteryzowali się średnim i wysokim wzrostem. Średni wzrost mężczyzn wynosił 169,8 cm, kobiet zaś 158,5 cm²⁹.

Interesująco przedstawia się również charakterystyka paleopatologiczna średniowiecznej społeczności Górzycy. Przeprowadzona analiza wykazała, że najliczniej wśród ówczesnej ludności występowały schorzenia narządu żucia (próchnica, przyzębica, ropnie przykorzeniowe oraz przyżyciowa utrata zębów). Powszechnie uważa się, że te schorzenia związane są z warunkami bytowania, takimi jak złe odżywianie, czy ubóstwo. Ponadto wśród poddanej analizie średniowiecznej społeczności Górzycy stwierdzono zmiany degeneracyjne i przeciążeniowe. Pojawiły się one najczęściej w następstwie m.in. przeciążeń pracą fizyczną, infekcji czy niekorzystnych wpływów klimatu. Najbardziej zaś na kościach spotykane były urazy i zmiany guzopodobne³⁰.

Na podstawie przedstawionych powyżej zmian chorobowych można przypuszczać, iż pewna część ówczesnej społeczności wykonywała intensywną pracę fizyczną. Większość średniowiecznej ludności Górzycy spożywała jednak niepełnowartościowy pokarm, cierpiąc w znacznym stopniu na schorzenia narządu żucia³¹.

Podsumowanie

Na zakończenie tych krótkich rozważań, dotyczących archeologii górzyckiej siedziby biskupów lubuskich, niezbędnym wydaje się postulowanie kontynuacji badań archeologicznych na tzw. Kępie Targacz. Dotychczasowe wyniki badań nie potwierdzają z całą pewnością, że to właśnie tutaj ulokowano siedzibę biskupią. Być może te wątpliwości pozwolą rozstrzygnąć badania archeologiczne z zastosowaniem metod niedestrukcyjnych. Nie mniej jednak, samo biskupstwo górzyckie, jak i towarzyszące mu cmentarzysko wczesnośredniowieczne (jedno z największych dotychczas rozpoznanych archeologicznie w woj. lubuskim) zasługują na w pełni naukowe opracowanie efektów wszystkich badań archeologicznych, upowszechnione w formie monografii

29 A. Malinowski, B. Borowska-Strugińska 2009, s. 329.

30 A. Malinowski, B. Borowska-Strugińska 2009, s. 332-333.

31 A. Malinowski, B. Borowska-Strugińska 2009, s. 333.

naukowej. Natomiast na potrzeby społeczności lokalnej koniecznym będzie przygotowanie opracowania popularnonaukowego, propagującego jednocześnie konieczność ochrony dziedzictwa archeologicznego.

Poniższy tekst po części wzbogaca zasób informacji na temat wciąż mało znanego epizodu w dziejach Ziemi Lubuskiej. Jednym z jego celów jest ponowne wprowadzenie do obiegu naukowego problematyki związanej z siedzibą biskupią w Górzycy, a poprzez upowszechnienie materiałów sesyjnych i odpowiednie zabiegi promocyjne wprowadzenie jej do przestrzeni publicznej.

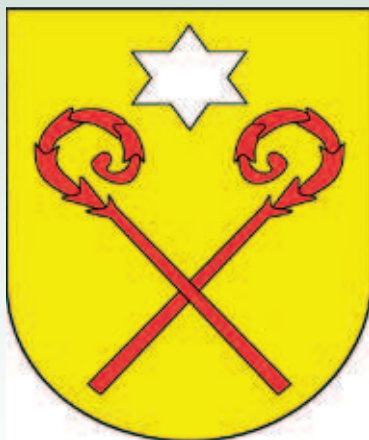
Choć opisane w niniejszym tekście relikty architektoniczne skrywa ziemia, to wierzę, że poprzez to opracowanie będzie można zobaczyć i „dotknąć” historii związanej z górzycką sedes episcopalis.

BIBLIOGRAFIA

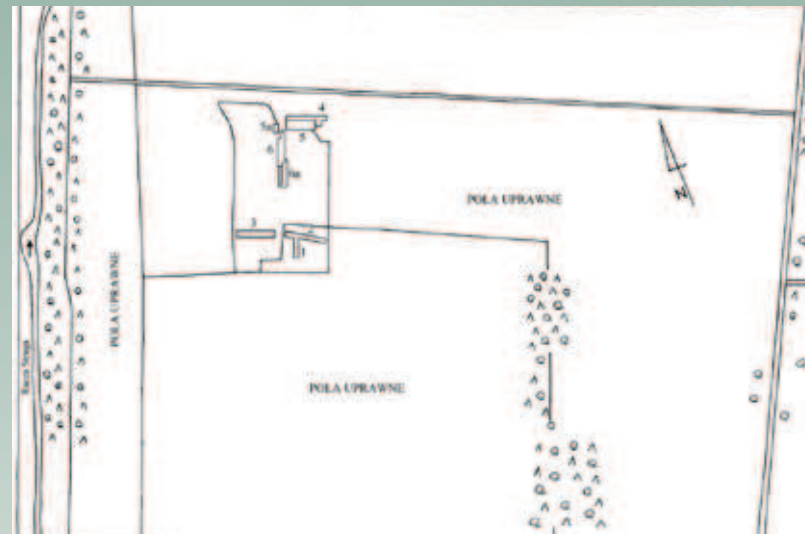
- Dratwa B., 1980: Górzycza – dawna stolica diecezji lubuskiej, *Gorzowskie Wiadomości Kościelne*, t. 24, s. 265-269.
- Golemski M., 2000: Górzycza – fragmenty z przeszłości dawnej stolicy ziemi lubuskiej, [w:] *Monografia historyczno-przyrodnicza Górzycy i okolic*, red. H. Czyż, Górzycza, s. 9-19.
- Golemski M., 2011: Przedmowa redaktora, [w:] *Colloquia Lubuskie. Z dziejów kultu św. Jakuba i dawnego biskupstwa lubuskiego*, red. M. Golemski, Ośno Lubuskie, s. 3-6.
- Kaniewska D., Sobucki A., 2012: Opracowanie wyników badań archeologicznych na inwestycji: Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w m. Górzycza wraz z rurociągami przesyłowymi i siecią kanalizacji dla miejscowości Górzycza, Owczary, Pamięcin, Golice”, maszynopis w archiwum Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Delegatura w Gorzowie Wlkp.
- Kuhn L., 2005: *Das Bistum Lebus. Das kirchliche Leben im Bistum Lebus in den letzten zwei Jahrhunderten (1385 – 1555) seines Bestehens unter besonderer Berücksichtigung des Johanniterordens*, Leipzig.
- Linkowski Z., 1991: Siedziba biskupów lubuskich w Górzycy w świetle badań archeologicznych, [w:] *Colloquia Lubuskie*, Gorzów Wlkp., s. 40-42.
- Malinowski A., Borowska-Strugińska B., 2009: Badania antropologiczne szczątków kostnych z cmentarzyska średniowiecznego w Górzycy, woj. lubuskie, *Folia Praehistorica Posnaniensia*, t. 15, s. 323-334.
- Rozenkranz E., 1967: Górzycza, [w:] *Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą*, red. Z. Kaczmarczyk, A. Wędzki, Zielona Góra, s. 199-210.
- Teichmann H., 1991: *Von Lebus nach Fürstenwalde. Kurze Geschichte des mittelalterlichen Bistums Lebus (1124-1556)*, Leipzig.
- Weiss A., 1977: *Organizacja diecezji lubuskiej w średniowieczu*, *Studia kościelno-historyczne*, t. 1, Lublin.
- Żydok P., 2004: Wczesnośredniowieczne pochówki antywampiryczne, [w:] *Hereditatem Cognoscere. Studia i szkice dedykowane Profesor Marii Miśkiewicz*, red. Z. Kobyliński, Warszawa, s. 40-66.

Ryc. 1. Zdjęcie lotnicze przedstawiające tzw. Kępę Targacz. Za nią rozbudowana oczyszczalnia ścieków. Zdjęcie wykonane w ramach projektu: ArchaeoLandscapes Europe. Fot. W. Rączkowski.

Ryc. 2. Herb Górzycy.

Ryc. 3. Plan sytuacyjny wykopów archeologicznych nr 1-6 zlokalizowanych w Górzycy na tzw. Kępie Targacz. Na podstawie dokumentacji archiwalnej z badań opracowała J. Sójkowska-Socha.

Ryc. 4. Górzycy „Targacz”, sierpień 1980. Kształtki gotyckie wydobyte w trakcie prac archeologicznych. Fot. Archiwum Muzeum Lubuskiego im. J. Dekerta w Gorzowie Wlkp.

Ryc. 5. Górzycza „Targacz”, sierpień 1980. Średniowieczny grób szkieletowy, ujęcie od strony północno-zachodniej. Fot. J. Szalbierz.

Ryc. 6. Górzycza „Targacz”, sierpień 1980. Pochówki ze średniowiecznego cmentarzyska rządowego, ujęcie od strony wschodniej. W lewym górnym narożniku widoczny prawdopodobnie grób matki z małym dzieckiem. Fot. J. Szalbierz.

Ryc. 7a. Górzycza „Targacz”, 4 sierpień 1982 r. Ogólny widok fundamentów XIX - wiecznych zabudowań folwarcznych, na podmurówce z cegły gotyckiej. Fot. K. Ligocki.

Ryc. 7b. Górzycza „Targacz”, 4 sierpień 1982 r. Wykop nr 6, ujęcie od strony południowej. W pracach wykopaliskowych uczestniczyli mieszkańcy Górzyczy. Fot. K. Ligocki.

Ryc. 8. Górzycza „Targacz”, listopad 2009. Archeolog Daria Kaniewska dokumentuje odkryte pochówki wczesnośredniowieczne. Fot. A. Sobucki.

Ryc. 9. Górzycza „Targacz”, grudzień 2009. Pochówek dziecka na cmentarzysku wczesno-średniowiecznym. Fot. A. Sobucki

Ryc. 10 a,b. Górzycza „Targacz”, grudzień 2009. Pochówek kobiety z ozdobami głowy, tzw. kabłączkami skroniowymi wykonanymi z brązu. Fot. A. Sobucki.